

شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر گرایش خیرین و واقفین به حمایت مالی از تحقیقات و پژوهش‌های امور دفاعی و امنیتی کشور

محمدعلی صالحی ابرقویی^۱

عباس علیمحمدی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۳/۲۶

تاریخ ارسال: ۱۳۹۷/۰۱/۲۱

چکیده

امنیت یکی از اساسی‌ترین نیازهای یک کشور است و در سایه امنیت است که پیشرفت و رفاه حاصل می‌شود. از طرفی لازمه امنیت، توان و قدرت دفاعی کشور در برابر تجاوز و بدخواهی‌ها است. این توان و قدرت دفاعی حاصل نمی‌گردد مگر با توسعه تحقیقات و پژوهش‌های دفاعی و امنیتی. در حقیقت بدون تحقیقاتی که منجر به طراحی و توسعه توان دفاعی گردد، افزایش امنیت وابسته به تجهیزات خارجی می‌گردد که خود، امنیت را زیر سؤال می‌برد. از طرفی تحقیقات و پژوهش‌های دفاعی و امنیتی و تقویت و توسعه آن‌ها، نیازمند منابع مالی است و بودجه‌های دولتی محدود. از این رو، شناسایی ظرفیت‌های جدید تأمین منابع مالی برای تحقیقات و پژوهش‌های دفاعی و امنیتی امری ضروری است. یکی از این گزینه‌ها، ظرفیت جامعه خیرین و واقفین کشور است که شواهد نشان‌دهنده مشارکت ارزشمند ایشان در بسیاری از حوزه‌های اجتماعی، فرهنگی، مذهبی و غیره است. بر این اساس، تحقیق حاضر، به دنبال شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر گرایش و انگیزش خیرین و واقفین برای حمایت مالی از تحقیقات و پژوهش‌های دفاعی و امنیتی کشور است. برای این منظور پس از مرور ادبیات، جهت شناسایی شاخص‌های تأثیرگذار بر رفتار حمایتی خیرین و واقفین از مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته با خیرین، واقفین، پژوهشگران و کارشناسان سازمان اوقاف و امور خیریه استفاده شد و سپس اولویت‌بندی عوامل با استفاده از فرآیند تحلیل سلسله مراتبی بر اساس نظر ۳۰ نفر از خیرین و واقفین (مشکل از مجمع خیرین کشور و مؤسسات خیریه) انجام شد. نتایج تحقیق نشان داد که از میان ۲۵ شاخص اصلی مؤثر بر رفتار حمایتی خیرین و واقفین، شاخص‌های سابقه و پیشینه، میهن‌دوستی و ماندگاری نام دارای بیشترین اهمیت و بالاترین اولویت در انگیزش حمایت از تحقیقات دفاعی و امنیتی و برانگیخته شدن احساسات، عدم نگرانی از مصادره اموال و مشوق‌های مالیاتی دارای کمترین اهمیت و پایین اولویت هستند.

واژگان کلیدی: امنیت، دفاع، خیرات، وقف، خیرین و واقفین، عوامل انگیزشی، AHP.

۱ دکترای مدیریت، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی (ma.salehi21@yahoo.com)

۲ کارشناس ارشد مدیریت دولتی، دانشگاه تهران، مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی (Hfata_2006@yahoo.com)

۱. مقدمه

مسئله امنیت یکی از مهم‌ترین و به عبارتی مهم‌ترین مسئله یک جامعه و کشور می‌باشد. شکی نیست که یکی از مهم‌ترین الزامات دستیابی به جامعه‌ای پیشرفته، امنیت است. امنیت؛ بستر عدالت و پیشرفت است و از اصلی‌ترین نیازهای بشر. بدون امنیت هیچ برنامه‌ای در داخل کشور قابل اجرا نیست. پیشرفت و ترقی اقتصادی کشور در گروه تأمین امنیت است (حصون، ۱۳۸۸).

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، در دیدار فرماندهان و کارکنان نیروی دریایی سپاه پاسداران و خانواده ایشان در سال ۱۳۹۴ بیان نمودند که «امنیت زیرساخت همه پیشرفت‌های یک ملت است. اگر امنیت نباشد، نه اقتصاد هست، نه فرهنگ هست، نه سعادت عمومی» (برزگر و رضایی، ۱۳۹۵).

کمتر کسی را می‌توان یافت که مسئله امنیت را چه در بعد شخصی، ملی و یا بین‌المللی انکار نموده و آن را از مسائل حائز اهمیت در جامعه بشری نپندارد. امنیت ملی در این میان دارای اهمیت مرکزی است و این مسئله با وجود حرکت دولت‌ها به سمت حل مسالمت‌آمیز اختلافات و کاستن از تنش‌جات، همچنان به قوت خود باقی است (سیمبر، ۱۳۸۷: ۱۲۶).

همه این‌ها بیانگر اهمیت درخور توجه این مفهوم است. با این حال تأمین امنیت نیازمند صرف منابع مالی است و نظر به اهمیت تأمین آن در جامعه، مبحث تأمین منابع مالی برای آن نیز دارای اهمیت بسیار بالا است و از آن جا که بودجه‌های دولتی محدود می‌باشند، شناسایی راه‌های جدید تأمین مالی در این حوزه بسیار حائز اهمیت و مسئله‌ای شایان توجه است.

(خداوند کریم) در پایان آیه (۶۰ سوره انفال) به این موضوع مهم اشاره می‌کند که تهیه نیرو و ابزار و اسلحه جنگی و وسایل مختلف دفاعی، نیاز به سرمایه مالی دارد. از این رو به مسلمانان دستور می‌دهد که باید با همکاری عمومی، این سرمایه را فراهم سازند. می‌فرماید: و هرچه در راه خدا (و تقویت بنیه دفاعی اسلام) اتفاق کنید، به طور کامل به شما بازگردانده می‌شود (وَمَا تَنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ)؛ و به شما ستم نخواهد شد (وَأَنْتُمْ لَا تَظْلَمُونَ)؛ یعنی اگر برای مقابله با دشمن نیروی کافی فراهم سازید، چون آن‌ها توانایی لازم را از دست خواهند داد، قادر نخواهند بود بر شما ستم کنند (مکارم شیرازی، ۱۳۹۱: ۱۶۰-۱۶۲).

از طرفی دستیابی به امنیت نیازمند توسعه تحقیقات و پژوهش‌های مربوطه برای ساخت و توسعه زیرساخت‌های امنیتی و دفاعی است. در واقع بدون تحقیق و پژوهش دستیابی به امنیت و قدرت دفاعی کاری دشوار خواهد بود که وابستگی نظامی به سایر کشورها را افزایش می‌دهد و این موضوع، خود تهدیدی برای امنیت کشور محسوب می‌شود.

بنابراین برآورده نمودن نیازمندی‌های دفاعی و امنیتی مستلزم صرف منابع و بودجه‌های کافی و متناسب است. با این حال، این منابع محدود بوده و بودجه‌های دولتی به تنهایی قادر نخواهند بود هزینه‌های لازم را پشتیبانی کنند. لذا شناسایی و بهره‌برداری از منابع مالی دیگر در کنار منابع موجود امری بسیار مهم و تأثیرگذار خواهد بود.

از این رو یکی از گزینه‌های تأمین منابع مالی برای تأمین امنیت کشور، خیرین و واقفین می‌باشند.

سیمبر (۱۳۸۷: ۱۲۳) بیان می‌کند که اگر وقف به خوبی مدیریت شود، می‌تواند منجر به امنیت در سه سطح فردی، ملی و بین‌المللی شود. حال سؤالی که پیش می‌آید این است که چه عواملی موجب تمایل این قشر از جامعه برای حمایت مالی از تحقیقات و پژوهش‌های دفاعی و امنیتی کشور می‌شوند؟ با توجه به این که یکی از مهم‌ترین نیازها و الزامات امور دفاعی و امنیتی کشور، تحقیقات و پژوهش‌های دفاعی است، تمرکز این تحقیق بر حوزه تحقیقات و پژوهش‌های دفاعی بوده و به دنبال شناسایی شاخص‌های انگیزاننده خیرین و واقفین برای حمایت مالی از تحقیقات دفاعی و امنیتی است.

۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

هفت موضوع کلیدی هم چون جنگ ایران و عراق، واقعه ۱۱ سپتامبر، فعالیت‌های هسته‌ای ایران، بومی‌سازی تکنولوژی‌های دفاعی، حضور قدرت‌های فرامنطقه‌ای در خلیج فارس، خیزش‌های جهان عرب و کنش‌های مستقل و وابسته برخی بازیگران منطقه‌ای موضوعاتی هستند که در حوزه‌های راهبردی ایران جای دارند و هر کدام به نحوی بخشی از معادله قدرت و امنیت ایران را شکل می‌دهند. علاوه بر این‌ها، ایالات متحده آمریکا، رژیم اسرائیل و برخی کشورهای منطقه و نقش آن‌ها در تأمین و تجهیز گروه‌های تروریستی، نگرانی‌هایی برای مقامات کشور به همراه داشته است. همچنین دارا بودن مرزهای آبی و خشکی گسترده در قلب منطقه‌ای بحرانی که اطراف آن با چندین موقعیت مکانی برای استقرار نیروهای نظامی آمریکایی و هم‌پیمانان آن احاطه شده، تهدیدی جدی به حساب می‌آید. به عبارتی محیط اطراف ایران نه تنها میزبان تعداد زیادی پایگاه‌های نظامی کشورهای غربی است بلکه غربی‌ها شرکای فراوانی نیز در منطقه دارند. از طرفی ایران در هیچ ائتلاف دفاعی مهمی عضویت ندارد (برزگر و رضایی، ۱۳۹۵).

همه این‌ها ضرورت توجه به بحث امنیت و دفاع را در کشور ایران نشان می‌دهد. اگرچه ایران هیچ‌گاه به فکر کشورگشایی و تجاوز نبوده اما این ضرورت بحث دفاع را منکر نمی‌شود. در این خصوص حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در خطبه‌های نماز عید فطر سال ۱۳۹۴ و نیز در دیدار با مداحان در سال ۱۳۹۵ بیان نموده‌اند که «ما از هیچ جنگی استقبال نمی‌کنیم، به هیچ جنگی مبادرت نمی‌کنیم و پیش‌دستی هم نمی‌کنیم»؛ اما «اگر کشور توان دفاعی نداشته باشد آیا کشورها اجازه تهدید ایران را نخواهند داشت؟». از دیدگاه ایشان امنیت کاملاً عینی و واقعی است و با ذهنیات نمی‌شود آن را تأمین کرد (برزگر و رضایی، ۱۳۹۵).

صنایع دفاعی ایران با چالش اتکالی بیش از حد به بودجه‌های تحقیق و توسعه دولتی روبروست (حورعلی و دیگران، ۱۳۹۴). وجود مشکلات پیش‌گفته، چاره‌اندیشی برای بهره‌گیری از سایر منابع مالی جایگزین را اجتناب‌ناپذیر می‌سازد.

بوشهری (۱۳۹۵) اظهار می‌کند که از اواخر دهه هفتاد شمسی، صنایع دفاعی با این واقعیت روبرو شدند که با ظرفیت‌های موجود امکان پاسخ‌گویی به همه نیازهای متنوع آن‌ها وجود ندارد. این موضوع، سیاست‌گذاران دفاعی را واداشت تا به اتخاذ سیاست‌هایی دست بزنند که صنایع را ترغیب به استفاده از همه ظرفیت‌های پیرامونی برای نوآوری می‌کرد (بوشهری، ۱۳۹۵).

یکی از سیاست‌های پیشنهادی ترغیب و انگیزش خیرین و واقفین برای حمایت است. شناسایی عوامل انگیزشی مؤثر در رفتار حمایتی و رتبه‌بندی آن‌ها از لحاظ میزان تأثیر و اهمیت آن‌ها در بروز رفتار حمایتی، به مدیران و تصمیم‌گیران کمک خواهد کرد تا با تحریک آن‌ها که در این اولویت‌بندی حائز بالاترین رتبه‌ها شده‌اند موجب شوند تا رفتار حمایتی در عمل رخ دهد. برای دستیابی به این مهم، ما به این سؤال پاسخ خواهیم داد که چه عوامل انگیزشی باعث می‌شود که فرد خیر و واقف مال خود را ببخشد؟ آیا این عوامل دارای اولیویتی یکسان هستند یا این‌که از نظر افراد مختلف دارای اولویت‌های متفاوت می‌باشند؟

۲-۱. امنیت و اهمیت آن

امنیت همواره از اصلی‌ترین دغدغه‌های انسان و جوامع بشری محسوب شده و تأمین امنیت از حقوق اولیه فردی است؛ که هم در حقوق مدنی و سیاسی، هم در حقوق اقتصادی-اجتماعی و هم در محیط‌زیست و توسعه پایدار جایگاه دارد (سیمبر، ۱۳۸۷: ۱۵۰).

امنیت در زبان فارسی به معنی در امان بودن از آسیب‌ها، امن بودن، در پناه بودن، نداشتن دلهره و نگرانی و ترس آمده است. در ساده‌ترین تعریف، امنیت یعنی دور بودن از خطراتی که علیه منافع مادی، جان، مال، سرزمین، ارزش‌های معنوی، دین، فرهنگ، اعتقادات و ... وجود دارد.

مفهوم امنیت که از دیرباز در اذهان و نوشته‌های فیلسوفان مطرح بوده، هر روز بیش از گذشته، نه تنها در جهان سیاست، بلکه در اقتصاد، فرهنگ و اجتماع بکار می‌رود و همین گستردگی باعث شده تا محور مطالعات بسیاری قرار گیرد (ربیعی، ۱۳۸۲).

از طرفی امنیت از مفاهیمی است که بسیار مورد بحث قرار دارد. پراکندگی نظری و امکان برداشت‌های متفاوت، دلخواه، کاربردی و بنابر مقتضیات از چالش‌های این مفهوم است (ربیعی، ۱۳۸۲) خصلت دوگانه این مفهوم (دارا بودن دو وجه ذهنی و عینی) عامل اصلی ابهام در مفهوم امنیت است. امنیت در وجه عینی آن، به معنای فقدان تهدید نسبت به ارزش‌های جاری جامعه و در مفهوم ذهنی آن به معنای فقدان بیم آسیب و تعرض به ارزش‌هاست. بر این مبنا عینیت یا ذهنیت تهدید نسبت به ارزش‌های جامعه ملاک تعریف مفهوم امنیت قرار می‌گیرد و همین موضوع حاکی از خصلت دوگانه این مفهوم است (مرکزالمیری، ۱۳۸۳).

مرکزالمیری (۱۳۸۳) به نقل از لیپمن^۱ بیان می‌کند که «یک ملت زمانی امنیت دارد که مجبور نباشد منافع مشروع خویش را برای احتراز از جنگ قربانی کند و در صورت لزوم نیز قادر باشد که منافع مشروع خویش را از طریق جنگیدن حفظ کند». کنسرسیوم کانادایی امنیت انسانی در سال ۲۰۰۷، ثبات پایدار را متکی به حفظ مردم از خطرات و تهدیدات علیه حقوق، سلامتی و حیات آن‌ها می‌داند و مطالعات امنیتی را به دفاع از مرزها محدود نمی‌کند (صباغیان، ۱۳۹۲).

امروزه مفهوم امنیت وجوه و ابعاد گسترده‌ای یافته و صرفاً با تعاریفی از قبیل دشمن خارجی تعبیر نمی‌شود (مرکزالمیری، ۱۳۸۳). بر این اساس، امنیت از محدودیت تک سطحی و تک ساحتی در آمده و ابعاد جدید

^۱ Lippmann

فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و زیست‌محیطی نیز به بُعد سنتی‌تر آن (بعد نظامی) افزوده شده است (ربیعی، ۱۳۸۲). امنیت دیگر به معنای فقدان تهدید نیست و از تأکید سنتی بر قدرت نظامی که امنیت را صرفاً از زاویه تهدیدات نظامی خارجی می‌دید فاصله گرفته و امنیت جامعه و شهروندان را نیز در بر گرفته است (صباغیان، ۱۳۹۲). از این دیدگاه، امنیت به مجموعه‌ای از توانمندی‌های یک نظام برای دستیابی به منافع ملی اطلاق می‌شود و فقدان تهدید صرفاً مقدمه‌ای برای تحقق آن به حساب می‌آید (مرکزالمبیری، ۱۳۸۳).

۲-۲. دفاع و اهمیت آن

دفاع، مفهومی گسترده و دربرگیرنده طیفی وسیع از معانی و مصادیق است. این اصطلاح به لحاظ محتوا و گستره، دارای دو مفهوم خاص و عام است. مفهوم خاص آن دفاع در برابر تهدید و تهاجم نظامی است و می‌توان آن را در ابعاد نظامی خلاصه و مفهوم‌سازی کرد؛ ولی این کلیدواژه می‌تواند ابعاد وسیع‌تری یابد و جنبه‌های امنیتی، سیاسی، اقتصادی، اعتقادی و فرهنگی را نیز شامل شود. بدون شک مبانی و مبادی و بنیادهای فکری و اندیشه‌ای این نوع دفاع، از سطوح نظامی و امنیتی فراتر رفته و به محدوده اعتقادی، ارزشی و اجتماعی نیز گسترش یافته است و به لایه‌های زیرین و پنهان اعتقادی، اجتماعی و فلسفی اعم از هستی‌شناسی و معرفت‌شناسی این راهبرد می‌رسد. اهمیت دفاع آن است که اجرای دقیق آن ضامن حفظ امنیت و تمامیت ارضی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی کشور است. دفاع همه‌جانبه از یک سو ریشه در اعماق سیاست و حکومت و از سوی دیگر ریشه در اعماق زندگی مردم و ساختارهای اجتماعی و فرهنگی کشور دارد و به امنیت جامعه در ابعاد اقتصادی، نظامی و امنیتی مرتبط است؛ به همین دلیل از اهمیت زیادی در نظر و عمل برخوردار است (ناظمی‌اردکانی و الوندی، ۱۳۹۴).

۲-۳. اهمیت خیرات و وقف

امروزه کمک‌های خیریه بخش خصوصی در کنار پرداخت‌های انتقالی دولت یکی از مهم‌ترین راهکارهای کاهش فاصله طبقاتی و تحقق اهداف تأمین اجتماعی و فرهنگی در جوامع مختلف قلمداد می‌شود. سهم این نوع کمک‌ها از کشوری به کشور دیگر متفاوت است و میزان آن به عوامل متعددی نظیر درآمد، ترکیب سنی و جنسیتی جمعیت، تحصیلات، سابقه فرهنگی، اجتماعی، باورهای دینی و مذهبی و سیاست‌های دولت بستگی دارد. به عنوان نمونه در سال ۲۰۰۵ سهم کمک‌های خیریه پرداختی به صورت GDP در ایالات متحده آمریکا حدود ۱/۶۷ درصد، در انگلستان حدود ۰/۷۳ درصد، در کانادا حدود ۰/۷۲ درصد و در استرالیا حدود ۰/۶۹ درصد است (جدول ۱) (عرب مازار و زایر، ۱۳۹۰: ۱۰).

جدول شماره (۱) کمک‌های خیریه اشخاص به صورت درصدی از GDP در سال ۲۰۰۵

کشور	کمک خیریه (درصد از GDP)	کل مالیات (درصدی از درآمد فرد) ^۱
آمریکا	۱/۶۷	۲۹/۱
انگلستان	۰/۷۳	۳۳/۵
کانادا	۰/۷۲	۳۱/۶
استرالیا	۰/۶۹	۲۸/۳
ایرلند	۰/۴۷	۲۵/۷
هلند	۰/۴۵	۳۸/۶
نیوزلند	۰/۳۹	۲۰/۵
ترکیه	۰/۳۳	۴۲/۷
آلمان	۰/۲۲	۵۱/۸
فرانسه	۰/۱۴	۵۰/۱

بسیاری از کشورهای جهان از یک سو با آگاهی از نقش و تأثیر مهم بخش‌های مردمی و داوطلب در کمک به ایجاد اشتغال و افزایش رفاه اجتماعی، از تهدیدات بالقوه‌ای که از سوی این بخش و فعالیت‌های مرتبط با آن در قالب فرار مالیاتی و پولشویی متوجه اقتصاد کشورشان است، نیز آگاهی دارند. به همین دلیل در کنار اتخاذ سیاست‌های مختلف حمایتی از این بخش، مسائل مربوط به نظارت بر فعالیت‌های این بخش، افزایش پاسخگویی و شفافیت آن‌ها نیز با جدیت دنبال می‌شود (عرب مازار و زایر، ۱۳۹۰: ۱۱).

همان‌گونه که بشیر (۱۳۹۳: ۱۲۱) بیان می‌کند؛ وقف، محصول تعامل انسان با جامعه است که بر اساس «نگرش فکری-دینی»، «نوع دوستی عاطفی-اخلاقی» و «احساس مسئولیت اجتماعی» شکل می‌گیرد که پس از ایجاد ذهنی مشترک در جامعه، در نهایت منتهی می‌شود به خدایبوری اجتماعی، هنجارهای اخلاقی-اجتماعی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی.

همان‌گونه که سروش (۱۳۸۷: ۳۹؛ به نقل از بشیر، ۱۳۹۳: ۲۶) نیز بیان نموده است در بسیاری از کشورهای غربی صندوق‌های وقفی نیز به سرعت در حال رشد هستند.

۲-۴. وضعیت خیرات و وقف در ایران

طبق گزارش‌های غیررسمی، تعداد ۷۰ هزار مؤسسه خیریه (قانونی و غیرقانونی) در سطح کشور فعالیت می‌کنند و از این تعداد بیش از سه هزار مؤسسه خیریه در تهران فعالیت می‌کنند؛ که بعضاً مجوز رسمی فعالیت ندارند. با این حال برخی گزارش‌ها حاکی از ثبت بیش از ۱۵ هزار مؤسسه خیریه در کشور می‌باشد. در این راستا مدیرکل امور اجتماعی و مؤسسات خیریه سازمان اوقاف کشور با بیان این که هیچ نهادی نمی‌تواند به طور دقیق اعلام کند که چه تعداد مؤسسه خیریه در کشور وجود دارد نشان می‌دهد که آمار ثبتی مشخصی در خصوص تعداد مؤسسات و نهادهای خیریه کشور وجود ندارد.

^۱ شامل مالیات بر درآمد، پرداختی بیمه اجتماعی سهم کارگر، پرداختی بیمه اجتماعی سهم کارفرما (WDI-205)

بر خلاف امور خیر، وقف در ایران یک متولی مشخص دارد و آن سازمان اوقاف و امور خیریه است که متولی کل موقوفات کشور است. این سازمان حتی متولی سازمان‌های خیریه‌ای است که خود وقف می‌باشند. این سازمان به جز اداره مرکزی (در تهران) اداراتی در کل استان‌های کشور (۳۱ اداره کل) و در بسیاری از شهرستان‌ها نیز دفتر نمایندگی (حدود ۳۶۰ دفتر) دارد.

بر این اساس، گزارش شده است که تا سال ۱۳۹۶ در حدود ۲۰۰ هزار موقوفه در کل کشور ثبت و شناسایی شده است که سالانه حدود ۲۰۰۰ تا ۲۵۰۰ موقوفه جدید به این آمار افزوده می‌شود.^۱ همچنین تعداد نیات ثبت شده در کشور حدود ۸۰۷ نیت است.

ذکر این نکته ضروری است که فهرست مؤسسات دریافت کننده واجد شرایط در مصوبه‌های هیئت وزیران در طول سال‌های اجرای این ماده قانونی تغییر کرده و نوع کمک و مؤسسات خیریه دریافت کننده از طرف هیئت وزیران مشخص شده است (عرب‌مازار و زایر، ۱۳۹۰: ۲۷).

در یک تقسیم‌بندی کلی نوع فعالیت‌های مؤسسات واجد شرایط دریافت کمک‌های خیریه مشمول مقررات ماده ۱۷۲ ق.م.م و مصوبه‌های بعدی هیئت وزیران عبارتند از: نوسازی، احداث و تکمیل اردوگاه‌ها، آسایشگاه‌ها و مراکز بهزیستی؛ نوسازی، احداث و تکمیل فضاهای آموزشی؛ نوسازی، احداث و تکمیل مراکز بهداشتی و درمانی؛ نوسازی، احداث و تکمیل کتابخانه، مراکز فرهنگی و هنری دولتی؛ حساب ۱۰۰ امام خمینی (ره)؛ بیماران سرطانی؛ توسعه فاضلاب و بازسازی شبکه‌های آب شهری؛ نوسازی، تکمیل و توسعه اماکن ورزشی؛ و محیط‌زیست (عرب‌مازار و زایر، ۱۳۹۰: ۲۷)؛ همان‌گونه که روشن است جای خالی امور دفاعی و امنیتی در این حمایت‌ها کاملاً مشهود است.

۲-۵. کارکردهای وقف-امنیت

وقف کارکردها و اهداف متنوعی دارد. بشیر (۱۳۹۳: ۱۰۸) برخی از اهداف کلان نهاد وقف را تأمین اجتماعی، توسعه بهداشتی، توسعه علمی و آموزشی، توسعه فرهنگی، توسعه سیاسی، توسعه اقتصادی، توسعه تجاری، توسعه مالی، تأمین نیازهای عمومی و تأمین اماکن دینی و عبادی عنوان کرده است. وی همچنین اهداف خرد اجتماعی نهاد وقف را توسعه صندوق‌های قرض‌الحسنه، توسعه گردشگری، توسعه خدماتی، توسعه اخلاقی، توسعه عدالت اجتماعی، توسعه آخرت‌باوری، توسعه نوع‌دوستی، امیدواری و خداپاوری و ... عنوان می‌کند.

یکی از کارکردهای مهم وقف، توسعه امنیت است. وقف می‌تواند یک اهرم مهم در ایجاد امنیت باشد. وقف‌هایی که با نیت مساعدت به مجاهدین و خرید اسلحه و مهمات برای آزادی اسرا انجام می‌شود (و در

^۱ از ابتدای انقلاب اسلامی تا سال ۱۳۸۸ سالانه حدود ۲۵۰ موقوفه جدید به تعداد موقوفات کشور افزوده شده که پس از تعریف کارویژه‌ها، شفاف‌سازی و انتشار آمار و اطلاعات مربوط به موقوفات تعداد افزایش سالانه به بیش از ۲۰۰۰ موقوفه جدید رسیده است. در تهران نیز تاکنون ۹۰۰۰ موقوفه ثبت شده است.

تاریخ تمدن اسلامی به آن‌ها برخورد می‌کنیم) در جهت برقراری امنیت ایجابی دفاعی و کشوری فعال‌سازی می‌شود (بشیر، ۱۳۹۳: ۱۱۴).

البته در ایران موقوفات در زمینه دفاع و امنیت به جایگاه در خور توجهی دست نیافته و برخی موقوفات (شامل احداث پایگاه‌های بسیج، جهاد و کمک به سربازان گمنام امام زمان (عج)) در این زمینه به صورت موردی ثبت شده‌اند که تعداد آن‌ها بسیار اندک و انگشت‌شمارند.

نیات مختلفی تاکنون برای وقف در ادوار مختلف ثبت شده است: مساجد، اهل‌بیت (ع) و بقاع متبرکه، مدارس، دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی، کتابخانه‌ها، موزه و آثار باستانی، قرآن کریم، بیمارستان‌ها و درمانگاه‌ها، راه و جاده، سفره‌های افطاری، باغ و بوستان، هزینه کفن و دفن، ایتم، مراکز صنعتی، محل استراحت مسافران، سرویس‌های بهداشتی، پل، کشاورزی، کمک به بیماران، آزادی اسرا، کمک به در راه ماندگان و بسیار موارد دیگر (بشیر، ۱۳۹۳: ۱۹۷-۱۹۶)؛ اما سه حوزه مهم وقف در جهان اسلام به زعم بشیر (۱۳۹۳: ۲۰۰) عبارتند از حوزه عبادی، حوزه آموزشی و حوزه بهداشتی. همان‌گونه که از مصاحبه‌ها نیز بر می‌آید نیات در حوزه امنیت و دفاع در کشور بسیار معدود بوده و جزو نیات عمده محسوب نمی‌شوند؛ این نیات بعضاً شامل مواردی از قبیل احداث پایگاه‌های بسیج، جهاد اسلامی و کمک به سربازان گمنام امام زمان (عج) بوده و به صورت موردی ثبت شده است. برخی از نیات عمده وقف در ایران عبارتند از: اطعام نیازمندان و زائرین، نگهداری از مقبره خویشان، بقاع متبرکه، تعزیه و عزاداری اباعبدالله الحسین (ع)، نگهداری مسجد، احداث مسجد، توسعه حسینیه، امور بهداشتی و درمانی، امور خیریه، رفع نیاز نیازمندان، طاعات و عبادات، مکتب القرآن، علوم دینی، تبلیغ و قرائت قرآن، تحقیقات علوم دینی و صندوق قرض‌الحسنه.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که عمده موقوفات مربوط به مسائل دینی و مذهبی و به ویژه عزاداری حضرت اباعبدالله الحسین (ع) می‌باشد؛ به گونه‌ای آمارها نشان می‌دهند که از بیش از ۸۰۰ نیت ثبت شده در کشور بیش از ۳۵٪ عواید موقوفات به این موضوع تخصیص داده می‌شود: حسینیه‌ها، زینیه‌ها، تکایا، مساجد، امامزاده‌ها، برپایی سفره‌های نذری و ... نیات مذهبی، اجتماعی، مساجد، بقاع متبرکه، عتبات عالیات و امور خیریه عمده نیات هستند و آماری در حوزه‌های امنیتی وجود ندارد.

با همه این احوال، مردم ایران همواره در حوزه‌های دفاعی و امنیتی کشور مشارکت داشته‌اند. نمونه بارز این موضوع در هشت سال دفاع مقدس به‌خوبی نمایان است: ارسال کالا و مواد غذایی و سایر نیازمندی‌های رزمندگان به جبهه‌ها، مشارکت در دفاع از میهن از طریق اعزام سرباز و بسیار موارد دیگر. تأمین امنیت شهرها و محله‌ها توسط خود مردم در زمان انقلاب اسلامی نماد مشهود دیگری از مشارکت مردم در حوزه‌های امنیتی و دفاعی کشور است.

همان‌گونه که مشخص است در ایران، حوزه‌های امنیتی و دفاعی بسیار کم مورد توجه خیرین و واقفین قرار گرفته‌اند. عمده حوزه‌های بهره‌مند از موقوفات شامل حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و مذهبی هستند و حوزه دفاعی کشور علی‌رغم اهمیت بسیار بالا مغفول مانده است. بررسی‌ها و مصاحبه‌ها نشان می‌دهد که دلیل عمده عدم تمایل خیرین و واقفین و به‌طور کلی جامعه به حوزه‌های امنیتی و دفاعی و به عبارت

صحيح‌تر مغفول ماندن اين حوزه در حمايت‌هاي مالي خيّرین و واقفین و جامعه را می‌توان در موارد زیر خلاصه نمود:

- بعضاً مسئولیت تأمین امنیت کشور را بر عهده دولت می‌دانند و به همین دلیل جامعه عمده توجه خود را به آسیب‌های اجتماعی و موارد مذهبی معطوف کرده است. یکی از موضوعاتی که توسط برخی خيّرین و واقفین ذکر شده است این است که جامعه از طریق پرداخت مالیات سهم خود را در این زمینه ایفا نموده و بنابراین وظیفه حاکمیت است که امنیت را فراهم نماید.
- اعتماد جامعه به امنیت کشور یکی دیگر از دلایل عمده مورد توجه است.
- عدم بیان نیازهای کشور به حمايت مالي جامعه از امور دفاعی و امنیتی کشور از سوی نهادهای متولی از قبیل وزارت دفاع و پشتیبانی؛ که این امر از جهت‌گیری نيات وقف و خیرات به سوی حوزه‌های دفاعی و امنیتی کشور پیشگیری می‌کند؛ به عبارت دیگر نيات دفاعی جزو نيات شناخته شده توسط خيّرین و واقفین نیست. با این حال این مسئله، یک مسئله بسیار چالشی است و نیازمند بررسی و راه حل یابی مناسب است؛ به گونه‌ای که خدشه‌ای به اعتماد و آرامش جامعه وارد نشود.
- تمایل خيّرین و واقفین به موضوعات زودبازده که نتایج آن را در جامعه مشاهده نمایند.

۳. روش‌شناسی پژوهش

هدف اصلی پژوهش، شناسایی و اولویت‌بندی عوامل انگیزش و تمایل خيّرین و واقفین برای حمايت مالي از تحقیقات و پژوهش‌های مربوط به امور دفاعی و امنیتی کشور می‌باشد. با توجه به این هدف، هیچ‌گونه پیش‌فرض یا چارچوب نظری یا مدلی از قبل برای تحقیق تعیین نشد. در واقع فرضیات مختلفی ممکن بود در طول انجام تحقیق ایجاد و مورد بررسی و آزمون قرار گیرند. لذا تحقیق هیچ‌گونه فرضیه اصلی یا فرعی ندارد. با این وجود سؤالاتی در ابتدای تحقیق مطرح بود:

۱. چه عوامل بالقوه‌ای باعث می‌شود خيّرین و واقفین از تحقیقات و پژوهش‌های مرتبط با دفاع و امنیت کشور حمايت مالي کنند؟
۲. آیا این عوامل از اولویت یکسانی برخوردارند؟ رتبه‌بندی عوامل شناسایی شده مؤثر بر انگیزش و تمایل خيّرین و واقفین برای حمايت مالي از تحقیقات و پژوهش‌های دفاعی و امنیتی کشور چگونه است؟
۳. راه‌حل‌های کاربردی برای انگیزش و تمایل خيّرین و واقفین برای حمايت مالي از امور دفاعی و امنیتی کشور چیست؟

برای دستیابی به اهداف تحقیق و پاسخ به سؤالات مطرح شده، تحقیق حاضر در دو مرحله انجام گرفت: در مرحله شناسایی، ابتدا نسبت به شناسایی کلیه عوامل بالقوه در رفتار حمایتی خيّرین و واقفین اقدام شد. این گام از طریق مطالعات کتابخانه‌ای (مرور ادبیات) و مصاحبه با خيّرین و واقفین انجام شد. از آن‌جا که تاکنون

تحقیقات کافی بر روی موضوع صورت نگرفته است و شاخص‌های شناسایی شده در ادبیات، به تنهایی نیاز این تحقیق را برآورده نمی‌سازد، مصاحبه با خیرین به عنوان منبع اصلی شناسایی شاخص‌ها بوده است. پس از شناسایی شاخص‌های اولیه تمایل و انگیزش خیرین و واقفین برای رفتارهای حمایتی، این شاخص‌ها در مرحله اولویت‌بندی به منظور رتبه‌بندی میزان انگیزش برای حمایت مالی از تحقیقات دفاعی و امنیتی مورد پرسش قرار گرفت. روش گردآوری اطلاعات در این مرحله، برای دریافت نظر خبرگان برای اولویت‌بندی، پرسشنامه محقق ساخته بر اساس فرآیند تحلیل سلسله مراتبی بود.

روش مورد استفاده برای تجزیه و تحلیل داده‌های بدست آمده از پرسشنامه‌ها (اولویت‌بندی شاخص‌ها) نیز فرآیند تحلیل سلسله مراتبی (AHP^۱) بود.

از آن‌جا که نتایج این پژوهش می‌تواند به‌طور مستقیم برای تصمیم‌گیری عملیاتی در خصوص تقویت عوامل تأثیرگذار برای تمایل خیرین و واقفین برای حمایت از تحقیقات و پژوهش‌های دفاعی و امنیتی کشور مورد استفاده تصمیم‌گیران و سیاست‌گذاران صنایع دفاعی کشور مورد استفاده قرار گیرد، پژوهش حاضر از منظر هدف در دسته تحقیقات کاربردی قرار گرفته و از آن‌جا که به دنبال شرح و توصیف آنچه هست و ارزیابی نگرش افراد می‌باشد، از منظر روش، توصیفی محسوب می‌شود (خاکی، ۱۳۸۸).

۳-۱. اجماع روی شاخص‌ها

در این پژوهش، پس از شناسایی شاخص‌های اولیه (از طریق مرور ادبیات و مصاحبه)، به منظور پالایش شاخص‌ها از پرسشنامه استفاده شد که شاخص‌های شناسایی شده در اختیار ۱۳ نفر از خبرگان قرار گرفت. در این پرسشنامه از خبرگان درخواست شد میزان اهمیت هر شاخص را برای انگیزش رفتار حمایتی بر اساس طیف زیر (۱: کمترین اهمیت؛ ۹: بیشترین اهمیت) علامت‌گذاری نمایند:

جدول شماره (۲) میزان اهمیت عامل در ایجاد انگیزه برای رفتار حمایتی

عامل	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹
------	---	---	---	---	---	---	---	---	---

هدف از این اقدام، دستیابی به شاخص‌های اصلی انگیزاننده افراد برای خیرات/وقف بود؛ تا شاخص‌هایی که میزان انگیزانندگی کمتری دارند از فرآیند کنار گذاشته شوند. دلیل این اقدام، تعداد زیاد شاخص‌های اولیه و احتمال عدم رغبت پاسخ‌دهندگان اصلی به سؤالات بود.

نکته مهم نحوه دستیابی به اجماع است. در ادبیات، روش‌های مختلفی برای دستیابی به اجماع بکار گرفته شده است. برخی دست نیافتن به اطلاعات جدید را دلیل توقف فرآیند اعلام کرده‌اند (Fan & Cheng, 2006). برخی، از خبرگان خواسته‌اند میزان موافقت/مخالفت خود با وجود شاخصی در مدل را اعلام کنند. سپس اگر حداقل ۶۰٪ خبرگان با وجود شاخصی موافق باشند اعلام اجماع کرده‌اند. گروهی نیز با استفاده از

^۱ Analytic Hierarchy Process

طیف لیکرت اعلام کرده‌اند که اگر حداقل ۸۰٪ خبرگان با وجود شاخصی، موافقت «زیاد» یا «خیلی زیاد» داشته باشند اجماع در این خصوص ایجاد شده است (Putnam, 1995).
 ما از این روش استفاده کردیم که اگر بیش از نیمی از پاسخ‌دهندگان اهمیت شاخصی را «زیاد» (گزینه‌های ۷ تا ۹) انتخاب کرده باشند، آن شاخص در مدل باقی می‌ماند؛ اگر بیش از نیمی از پاسخ‌دهندگان اهمیت شاخص را «کم» یا «بی اهمیت» (گزینه‌های ۱ تا ۳) انتخاب کرده باشند آن شاخص از مدل حذف می‌شود؛ و اگر در هیچ یک از دو گروه پیش‌گفته قرار نگیرد، برای دور دوم مورد پرسش قرار می‌گیرد.
 با توجه به نتایج دور نخست و شناسایی شاخص‌های تعیین تکلیف شده، شاخص‌هایی که برای دور دوم باید مورد پرسش قرار گیرند، طی یک پرسشنامه، به همراه نتایج دور نخست مجدداً برای جامعه مرحله نخست ارسال و مورد پرسش قرار گرفتند. طیف مورد استفاده در این مرحله به شرح شکل زیر است.

جدول شماره (۳) میزان اهمیت عامل در ایجاد انگیزه برای رفتار حمایتی

شاخص	کاملاً بی‌اهمیت/مخالف	بی‌اهمیت/مخالف	تا حدودی مهم/موافق	مهم/موافق	کاملاً مهم/موافق
	۱	۲	۳	۴	۵

در تحلیل این پرسشنامه، اگر بیش از نیمی از پاسخ‌دهندگان اهمیت شاخصی را «زیاد» (گزینه‌های ۴ و ۵) انتخاب کرده باشند، آن شاخص در مدل باقی مانده و اگر بیش از نیمی از ایشان اهمیت شاخص را «کم» یا «بی اهمیت» (گزینه‌های ۱ و ۲) انتخاب کرده باشند آن شاخص از مدل حذف می‌شود؛ و اگر در هیچ‌یک از دو گروه پیش‌گفته قرار نگیرد، آن شاخص برای دور سوم مورد پرسش قرار می‌گیرد.
 لازم به ذکر است که در این پرسشنامه‌ها، با هدف آشنایی پاسخ‌دهنده با مفهوم شاخص، یک تعریف از هر شاخص ارائه و همچنین از ایشان درخواست شد تا در خصوص شاخص‌های ارائه شده و شاخص‌های جدید نظرات خود را با محقق در میان بگذارند.
 گفتنی است؛ پیش از ارائه پرسشنامه‌ها به خبرگان، به منظور شناسایی اشکالات پرسشنامه از منظر واژگان، ادبیات، رسایی، ظاهر، پیچیدگی و دریافت سایر نقطه نظرات، این پرسشنامه توسط چند نفر تکمیل و بهبودهای پیشنهادی در آن اعمال شد.
 برای تأیید روایی (اعتبار) پرسشنامه‌ها از روش اعتبار محتوا^۱ استفاده شد. اعتبار محتوای یک ابزار، معمولاً توسط افراد متخصص در زمینه موضوع مورد مطالعه، تعیین می‌گردد (سرمد و بازرگان، ۱۳۹۰). بر این اساس، پرسشنامه در اختیار ۳ نفر از خبرگان قرار گرفت تا کاستی‌های آن برطرف گردد.
 همچنین برای تعیین پایایی (قابلیت اعتماد) پرسشنامه‌ها از روش آزمون مجدد^۲ استفاده شد. در روش آزمون مجدد، پرسشنامه در فاصله ۲ هفته در اختیار سه نفر از جامعه هدف قرار گرفت. همبستگی پاسخ‌های هر یک از این افراد در دو آزمون مشابه انجام شده، در دور نخست به ترتیب ۷۷٫۹٪، ۸۵٫۶٪ و ۸۳٫۵٪ و در دوم، به

^۱ Content Validity

^۲ Test-retest

ترتیب ۳، ۸۰٪، ۱، ۷۹٪ و ۸، ۷۷٪ بود؛ که با توجه به بالاتر بودن این ضرایب از مقدار استاندارد ۷۰٪ پایایی پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت. در نهایت بر اساس نتایج به دست آمده، ۲۵ شاخص برای اولویت‌بندی انتخاب شدند.

۳-۲. شاخص روایی محتوایی^۱ (CVI)

ما در ادامه به منظور بررسی بیشتر عوامل شناسایی شده با هدف مشارکت هرچه بهتر پاسخ‌دهندگان در مرحله پرسشنامه اولویت‌بندی، شاخص روایی محتوایی^۲ (CVI) را نیز بررسی کردیم. شاخص CVI برای واضح بودن به این سؤال پاسخ می‌دهد که آیا عوامل به اندازه کافی واضح و قابل درک می‌باشند یا خیر؟ جهت بررسی شاخص روایی محتوا از روش والتز و باسل^۳ استفاده کردیم. بدین صورت که پاسخ‌دهندگان (۱۵ نفر کارشناس که لزوماً جزو خبرگان نیستند) «واضح بودن» هر گویه را بر اساس یک طیف لیکرتی ۴ قسمتی مشخص می‌کنند. پاسخ‌دهندگان «واضح بودن» هر گویه را از نظر خودشان از بین مقادیر ۱ (واضح نیست)، ۲ (نسبتاً واضح است)، ۳ (واضح است) و ۴ (کاملاً واضح است) مشخص می‌کنند. نهایتاً شاخص CVI بر اساس فرمول زیر محاسبه می‌گردد.

$$CVI = \frac{\text{تعداد پاسخ به گویه های 3 یا 4}}{\text{تعداد کل پاسخ ها}}$$

حداقل مقدار قابل قبول برای شاخص CVI برابر با ۰/۷۹ است و اگر CVI گویه‌ای کمتر از ۰/۷۹ باشد آن گویه به اندازه کافی واضح نیست و باید نسبت به رفع ابهام آن اقدام گردد. نتایج نشان می‌دهد که برخی شاخص‌ها از وضوح معنایی مناسبی برای پاسخ‌دهندگان برخوردار نیست؛ لذا برای پوشش این نقصان، در پرسشنامه نهایی برای اولویت‌بندی با استفاده از تکنیک AHP یک پیوست معنایی برای آشنایی پاسخ‌دهندگان با شاخص‌ها تهیه و به پرسشنامه الصاق شد.

۳-۳. روایی و پایایی پرسشنامه‌ها

به منظور مقایسه زوجی شاخص‌های نهایی، جهت تعیین اولویت آن‌ها از منظر میزان انگیزانندگی برای حمایت مالی از حوزه تحقیقات و پژوهش‌های دفاعی و امنیتی، پرسشنامه‌ای بر اساس فرآیند تحلیل سلسله مراتبی تدوین شد.

برای تأیید روایی (اعتبار) این پرسشنامه این مرحله نیز از روش اعتبار محتوا استفاده شد. هم‌چنین برای تعیین پایایی (قابلیت اعتماد) پرسشنامه با روش آزمون مجدد، پرسشنامه در فاصله تقریبی ۲ هفته در اختیار سه نفر از جامعه هدف قرار گرفت. همبستگی پاسخ‌های هر یک از این افراد در دو آزمون مشابه انجام شده بر اساس فرمول زیر محاسبه شد:

¹ content validity index

² content validity index

³ Waltz & Bausell

$$r_{xy} = \frac{S_{xy}}{S_x S_y} = \frac{\frac{\sum(x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{n-1}}{\sqrt{\frac{\sum(x_i - \bar{x})^2}{n-1}} \sqrt{\frac{\sum(y_i - \bar{y})^2}{n-1}}}$$

که در آن:

r_{xy} ضریب همبستگی متغیرهای x و y ؛ S_{xy} کوواریانس متغیرهای x و y ؛ S_x انحراف معیار متغیر x ؛ S_y انحراف معیار متغیر y ؛ x_i نمونه i ام از متغیر x ؛ y_i نمونه i ام از متغیر y ؛ $\bar{x}$ میانگین متغیرهای x و $\bar{y}$ میانگین متغیرهای y است.

بدین ترتیب، ضریب همبستگی پاسخ‌ها به ترتیب ۷۲٫۵٪، ۷۴٫۷٪ و ۷۳٫۹٪ محاسبه شد؛ که با توجه به بالاتر بودن این ضرایب از مقدار استاندارد ۷۰٪ پایایی پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت.

۳-۴. نمونه‌گیری و اندازه نمونه

به‌طور کلی نمی‌توان تعریف واحد، روشن و مشخصی برای واژه‌های خیر و واقف که عمومیت داشته باشد یافت. بر این اساس، نمی‌توان هیچ آمار دقیقی از خیرین ارائه داد (همان‌گونه که هیچ سازمانی آماری رسمی از آن منتشر نکرده است). لذا از آن‌جا که جامعه هدف تحقیق، جامعه‌ای گسترده و نامعلوم است، ما برای این تحقیق از نمونه در دسترس و هدفمند بهره بردیم. به طوری که با استفاده از خبرگان اولیه، به تعداد خبرگان بیشتری دست پیدا کردیم. تعداد خبرگان مورد استفاده برای اولویت‌بندی ۳۰ نفر بود که عمده این افراد بر اساس روش گلوله برفی و با معرفی خیرین و واقفین در دسترس (از مجمع خیرین کشور، سازمان اوقاف و امور خیریه و مؤسسات خیریه) در تحقیق مشارکت نموده‌اند.

۳-۵. عوامل مؤثر بر انگیزش حمایت مالی

برای بروز یک رفتار، علت‌های مختلفی متصور است؛ از آن جمله می‌توان به احساسات، غریزه، لذت‌جویی، کسب تجربه، کپی‌برداری از دیگران و انگیزه اشاره کرد (اخوان و رحیمی، ۱۳۹۱). روانشناسان معتقدند انگیزه تنها علت بروز رفتار نیست، اما به عنوان یک عامل بسیار مهم و کلیدی در بروز رفتار مؤثر است (پارسا، ۱۳۷۶). محققان حوزه مدیریت، انگیزه را به عنوان مهم‌ترین علت رفتار می‌شناسند تا جایی که از انگیزه به عنوان چرایی رفتار یاد می‌کنند (رضائیان، ۱۳۸۴).

انگیزه‌ها و گرایش‌ها، فرآیندهای روانشناسی هستند که باعث برانگیختگی، هدایت، جهت‌دهی و پایایی رفتار می‌شوند (Sandhu & Jin, 2011). انگیزه‌ها، چراهای رفتار هستند، آن‌ها موجب آغاز و ادامه فعالیت می‌شوند و جهت کلی رفتار هر فرد را معین می‌کنند (رضائیان، ۱۳۸۴).

کنکاش در مسئله انگیزش، پاسخ چراهای رفتار آدمی است. انگیزش را می‌توان حالتی در افراد دانست که آنان را به انجام رفتار و عملی خاص متمایل می‌سازد (الوانی، ۱۳۸۵). برخی صاحب‌نظران رابطه نیاز و انگیزش را این‌گونه توصیف کرده‌اند که نیاز در فرد ایجاد محرک می‌کند و محرک باعث می‌شود فرد به سمت هدفی برای برآوردن نیاز خود حرکت کند و انگیزش رخ دهد (لوتانز، ۱۹۸۵، به نقل از الوانی، ۱۳۸۵).

بنابراین، شناسایی عوامل انگیزشی مؤثر در رفتار حمایتی و رتبه‌بندی آن‌ها از لحاظ میزان تأثیر و اهمیتشان در بروز این رفتار، به مدیران و تصمیم‌گیران کمک خواهد کرد تا با تحریک عوامل انگیزشی که در اولویت‌بندی‌ها، حائز بالاترین رتبه‌ها شده‌اند، موجب شوند تا رفتارهای حمایتی در عمل رخ دهد. زاواتا (۲۰۰۸) بیان می‌کند که افراد به دلیل برخورداری از سلايق و شرایط مختلف، نیازمند عوامل انگیزاننده متفاوتی برای سرمایه‌گذاری (حمایت مالی) در صنایع مختلف هستند؛ بنابراین سرمایه‌گذاران (و سرمایه‌داران) حقیقی و حقوقی به علت همین گوناگونی نیازمند ارائه طیفی از ابزارها در این حوزه هستند (Zavatta, 2008). این موضوع نشان می‌دهد که بررسی عوامل انگیزش و گرایش به حمایت مالی از یک حوزه خاص نیازمند تحقیق و پژوهش است.

مرور ادبیات موجود برای شناسایی عوامل انگیزشی حمایت مالی (در کل) ضعف تحقیقاتی در حوزه رفتار خیرین و واقفین را نشان می‌دهد؛ بنابراین به منظور یافتن شاخص‌های بیشتر، برنامه‌ریزی جهت مصاحبه با خیرین و واقفین بسیار حیاتی بود. با این حال برخی تحقیقات که تا حدودی با موضوع تحقیق مرتبط می‌باشند در ادامه مورد اشاره قرار گرفته‌اند.

حسن‌زاده و دیگران (۱۳۹۵) عوامل پیشران و محرک‌های توسعه سرمایه‌گذاری را مورد بحث قرار داده و به مواردی هم‌چون وجود یک نظام مالکیت فکری و معنوی قوی و افزایش سطح اعتماد و اطمینان از آینده اشاره می‌کنند (حسن‌زاده و دیگران، ۱۳۹۵). بحث اعتماد موضوعی است که می‌تواند در این حوزه بسیار مورد توجه باشد.

محرک‌های مرتبط با عوامل مالی و عوامل فرهنگی و ساختاری مرتبط با سرمایه‌گذاری در تحقیق صادقی^۱ و دیگران (۲۰۱۲)، مقررات و قوانین مربوط به سرمایه‌گذاری، نظام‌های مالیاتی و عوامل فرهنگی در تحقیق اسپار^۲ (۱۹۹۸)، نظام‌های حمایتی حقوقی در تحقیق ژانگ^۳ (۲۰۰۸)، مشوق‌های مالیاتی در تحقیق دهول و ونگ^۴ (۱۹۹۹)، سیاست‌های حمایتی مالی، تنوع ابزارهای سرمایه‌گذاری و نظام مالیاتی در تحقیق جنکینس^۵ و دیگران (۲۰۰۶)، راهبردها و ابزارهای تأمین مالی، عوامل فرهنگی و اجتماعی، نظام حقوقی در تحقیق چُرف و اندرسون^۶ (۲۰۰۶) و محرک‌های مالیاتی و محرک‌های حقوقی در تحقیق ماسینی و منیچتی^۷ (۲۰۱۲) به عنوان عوامل تأثیرگذار در بحث سرمایه‌گذاری و حمایت مالی قابل توجه هستند.

هم‌چنین برخی عوامل فرهنگی مؤثر بر سرمایه‌گذاری و حمایت مالی نیز بدین صورت شناسایی شده است: نظام ارزشی حاکم بر افراد (Masini & Menichetti, 2012)، احساس امنیت اقتصادی (Stulz & Williamson; 2003)، خوش‌بینی و بدبینی به اقتصاد، دولت، سیاست و قوانین (Meditinos et al,

¹ Sadeghi

² Spar

³ Zhang

⁴ DeVol & Wong

⁵ Jenkins

⁶ Chorev & Anderson

⁷ Masini & Menichetti

(2015)، ریسک‌پذیری (Zhang, 2008)، حساسگری (Masini & Menichetti, 2012)، عادت به پس‌انداز (Eryigit, 2010)، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و روحیه کارآفرینی (Jenkins et al, 2006)، و بسیار موارد دیگر.

همچنین تحقیقات مختلف عوامل گوناگون مؤثر بر انگیزش، تمایل و گرایش به بروز رفتارهای مختلف را مورد توجه قرار داده‌اند که برخی از آن‌ها بدین شرح هستند: اعتماد (Chih & Shiu, 2010)، لذت از کمک کردن، مسئولیت‌پذیری و مشوق‌ها (Chun & Chen, 2006)، بازخورد مثبت (Harder, 2008)، شهرت سازمان (Kelloway & Barling, 2000)، اهمیت خدمات ارائه شده (خانلری و دعایی اسکویی، ۱۳۹۴) و غیره.

اخوان و رحیمی (۱۳۹۱) نیز امید به آینده، احساس مالکیت نسبت به سازمان، شهرت سازمان، اعتقادات مذهبی، تطابق سازمان با خواسته‌ها، تصدیق دیگران، کسب شهرت برای خود و مشارکت در تصمیم‌گیری را به عنوان عوامل انگیزشی تحریک‌کننده رفتار می‌دانند؛^۱ که می‌توان از آن‌ها برای موضوع این پژوهش نیز بهره‌برداری کرد.

ارائه وام، معافیت‌های مالیاتی و ایجاد زیرساخت‌های مناسب از جمله عوامل حمایتی اشاره شده در پژوهش کاباران‌زاد قدیم و دیگران (۱۳۹۰) است.

عرب‌مازار و زایر (۱۳۹۰: ۱۱) رفتار اشخاص حقیقی در زمینه کمک‌های خیریه را به پیشینه فرهنگی و اجتماعی و عواملی چون سن، جنسیت، وضع درآمد، میزان مالیات پرداختی و باورهای دینی مرتبط می‌دانند. ایشان در برابر افراد حقیقی، رفتار افراد حقوقی را بیشتر از اشخاص حقیقی متأثر از سیاست‌های تشویقی اقتصادی می‌دانند.

به نظر می‌رسد بحث اعتماد عمومی و اعتماد سیاسی به دولت‌ها و سازمان‌های عمومی (که زاهدی و خانباشی، ۱۳۹۰ بدان پرداخته‌اند) نیز در این زمینه می‌تواند بسیار مهم باشد. بر اساس تحقیق زاهدی و خانباشی (۱۳۹۰) برخی عوامل مؤثر بر اعتماد عمومی و سیاسی عبارتند از عدالت‌مداری دولت و سازمان‌های دولتی، اعتماد به سیستم سیاسی و اعتماد به نهادهای سیاسی. بر این اساس بی‌اعتمادی به دولت و سازمان‌های دولتی یکی از تأثیرگذارترین عوامل بی‌اعتمادی عمومی است. در این راستا شیبی و دیگران (۱۳۹۵) جو حمایتی را عاملی تأثیرگذار بر اعتماد می‌دانند. اعتماد موضوع بسیار مهمی است که حقیقی و دیگران (۱۳۹۴) نیز به آن پرداخته‌اند.

۳-۶. مرور نظریه‌های انگیزشی

بر اساس نظریه سلسله مراتب نیازهای^۲ مازلو^۳، نیاز به امنیت^۱، یکی از نیازهای بزرگ افراد بوده و بالاتر از نیازهای جسمانی، در کف هرم سلسله مراتب نیازها قرار دارد. با توجه به اینکه به زعم الوانی (۱۳۸۵) و بر

^۱ در اشتراک دانش

^۲ Hierarchy of needs Theory

^۳ Maslow

اساس این نظریه، محرک یا انگیزه، احساس نیازی است که جهت‌دار و به سمت هدفی خاص است، تحریک این نیاز (نیاز به امنیت)^۱ می‌تواند یکی از عوامل ایجاد انگیزش باشد. گفتنی است نیازهای زیستی که در نظریه نیازهای زیستی، تعلق و رشد آلدرفر^۲ آمده به همان نیازهای جسمانی و امنیت در نظریه سلسله مراتب نیازهای مازلو اشاره دارد.

بر اساس نظریه انگیزش موفقیت مک‌کلند^۳، انگیزه توفیق‌طلبی محرکی است که اگر در فرد ایجاد شود او را وامی‌دارد تا حداکثر تلاش خود را برای دستیابی به هدف موردنظر به عمل آورد. کسانی که این انگیزه را دارند حد متعادلی از مخاطره را پذیرفته و علاقه‌مند به دریافت بازخورهای آنی هستند. بر اساس نظریه انگیزش مک‌کلند، بر خلاف این نظر که انگیزه‌های اصلی در کودکی شکل می‌گیرند و نمی‌توان آن‌ها را تغییر داد، می‌توان به کمک هدایت و آموزش افراد را توفیق‌طلب و دوستدار موفقیت تربیت کرد (الوانی، ۱۳۸۵).

بر اساس نظریه انتظار و احتمال^۴، انگیزه فرد برای انجام یک عمل، ناشی از میزان انتظار و احتمالی است که وی بر حصول نتایج خاصی مترتب می‌داند. بر اساس یکی از نظریه‌های انتظار و احتمال، انگیزش از ضرب اولویت‌های فرد در انتظار نتیجه حاصل می‌شود (الوانی، ۱۳۸۵). بر این اساس، تبدیل یک نیاز (در اینجا نیاز به امنیت) به اولویت فرد، در کنار افزایش احتمال نتیجه برای وی (دریافت بازخور، نتیجه و پاداش مطلوب) می‌تواند منجر به انگیزش فرد برای اقدام شود. همچنین دریافت حس رضایت و پاداش مترتب با اقدام به عنوان انگیزه در این نظریه مطرح است.

بر اساس نظریه اسناد^۵، شخص هنگام بررسی رفتار خود، در صورتی که موفق شده باشد، علت را ویژگی‌های فردی و توانایی‌های خود (مانند کوشش، مهارت و دانش) قلمداد می‌کند و عدم موفقیت خویش را به عوامل محیطی و علل خارجی نسبت می‌دهد؛ اما در نقش مشاهده‌کننده، ممکن است موفقیت دیگران را به عوامل خارجی (مانند بخت، شانس و محیط) و شکست‌های خود را به عوامل درونی و شخصی فرد نسبت دهد (الوانی، ۱۳۸۵). بر این اساس، القای این حس که امنیت کشور مرهون حمایت‌های افراد است می‌تواند انگیزه حمایت مالی را در ایشان ایجاد نمود.

۳-۷. مرور مصاحبه‌ها

پس از مرور ادبیات، انجام مصاحبه با خیرین و واقفین به منظور شناسایی شاخص‌های بیشتر در دستور کار قرار گرفت. برخی عوامل مؤثر بر تمایل خیرین به حمایت‌های مالی که از طریق مصاحبه با خیرین شناسایی شد بدین شرح‌اند: اعتماد به فرد یا سازمانی که خیر اقدام به واگذاری اموال خود به وی می‌نماید؛ آگاهی و

¹ Safety need

^۲ نیازهای ایمنی: احساس ایمنی کردن، برخورداری از احساس اطمینان، احساس دور بودن از خطر

³ Aldefefer's Existence, Relatedness and Growth (ERG) Theory

⁴ McClelland's Achievement Motivation Theory

⁵ Expectancy Theory of Motivation

⁶ Attribution Theory

شناخت خیر و واقف نسبت به نیاز؛ ماندگاری نام خیر و واقف؛ تحصیل ثواب؛ علاقه‌مندی به یک حوزه خاص؛ عوامل مذهبی و اعتقاد به آخرت و آموزه‌های دینی؛ میهن‌دوستی و احساس دین به جامعه؛ احساس رضایت درونی از کمک کردن و دستیابی به آرامش؛ نداشتن وارث و یا عدم علاقه به باقی گذاشتن ارث؛ عوامل اعتقادی؛ از قبیل قوانین طبیعت برای بازگشت عمل خیر به فرد؛ سابقه فرد خیر یا واقف؛ قدرشناسی و پذیرش کار خیر توسط جامعه و دریافت بازخور مثبت؛ و تبلیغات و مسائل روز جامعه.

بر این اساس، شاخص‌های بالقوه شناسایی شده بدین شرح می‌باشد: عوامل احساسی (برانگیخته شدن احساسات)، روابط انسانی، اخلاق‌مداری، دلسوزی؛ عوامل فرهنگی؛ عوامل مذهبی، ایمان به خدا، آخرت، اعتقادات مذهبی و باورهای دینی، تحصیل دعای خیر و ثواب؛ اعتقادات غیرمذهبی، قانون جذب؛ قوانین و مقررات؛ شفافیت در عملکرد سازمان/فرد متولی، اطمینان از مصرف صحیح خیرات و موقوفات؛ لذت‌جویی از کمک، دستیابی به آرامش درونی، حس رضایت درونی؛ شهرت/ محبوبیت سازمان/فرد متولی؛ اعتماد عمومی به سازمان/فرد متولی؛ خوش‌نامی، کسب شهرت و وجاهت؛ علاقه‌مندی به یک حوزه (محیط‌زیست، علم و دانش، ...)، اولویت‌های فردی؛ احساس امنیت اقتصادی، وضع درآمد؛ کسب تجربه جدید؛ علاقه به مشارکت اجتماعی؛ مشاهده نتایج حمایت و مشارکت، دریافت بازخور سریع؛ اعتماد و اطمینان از آینده، امید به آینده؛ پذیرش ریسک از دست دادن اموال؛ آگاهی از نیاز، شناسانده شدن نیاز؛ ماندگاری نام فرد و خاندان وی؛ کپی‌برداری از دیگران، دنباله‌روی از دیگران، چشم و هم‌چشمی؛ عدم مصادره اموال؛ عادت به پس‌انداز و مال‌اندوزی، حسابگری؛ عوامل جمعیت‌شناختی، سن، جنسیت؛ تطابق نظر فرد/سازمان متولی با خواسته‌های فرد؛ آگاهی از انواع نیت وقف؛ اهمیت و بزرگی حمایت، نقش و اثر حمایت در پیشبرد هدف و رفع نیاز؛ مشارکت در رفع نیاز جامعه (تأثیرگذاری)؛ تسهیلات دریافتی، نظام‌ها و سیاست‌های حمایتی، ابزارهای تشویقی، معافیت‌های مالیاتی؛ نداشتن وارث، عدم تمایل به واگذاری میراث؛ قدرشناسی از سوی جامعه، کسب حمایت جامعه، پذیرش توسط جامعه، تصدیق دیگران، بازخورد مثبت/پاداش؛ گرایش‌های عمومی، نیازهای شناخته شده، مشارکت در نیازهای شناخته شده، اتفاقات جاری جامعه، فضای عمومی جامعه؛ سابقه خیر و واقف در موضوع وقف؛ قدرشناسی از سوی دولت؛ روحیه کارآفرینی؛ اعتماد به نهادهای سیاسی؛ عدالت‌مداری دولت و سازمان‌های دولتی؛ دنباله‌روی از معتمدین، دنباله‌روی از افراد معروف، تأثیرپذیری از معتمدین؛ میهن‌دوستی، علاقه به مردم، احساس دین به جامعه، مسئولیت‌پذیری؛ تبلیغات و فرهنگ‌سازی.

بر اساس نتایج به دست آمده، می‌توان شاخص‌های احصا شده را در ۷ گروه (بعد) کلی دسته‌بندی نمود:

۱. مجموعه شاخص‌های اقتصادی (بعد اقتصادی)؛ عواملی هستند که به وضعیت اقتصادی حال و آینده خیر مربوط می‌شوند؛ مانند عدم تمایل به مال‌اندوزی، درآمد و وضعیت مناسب اقتصادی و حتی میراث وی.
۲. مجموعه شاخص‌های فردی (بعد فردی)؛ عواملی که جنبه شخصی دارند؛ از قبیل علاقه خیر به یک حوزه (مثل محیط‌زیست)، تمایل به ماندگاری نام، خوش‌نامی، سابقه و گذشته خیر.
۳. مجموعه شاخص‌های اجتماعی (بعد اجتماعی)؛ عواملی که در ساختار اجتماعی جامعه وجود دارد؛ مانند گرایش عمومی جامعه، میهن‌دوستی و عرق ملی، مسئولیت‌پذیری و موضوعات روز جامعه.

۴. مجموعه شاخص‌های سیاستی (بعد سیاستی)؛ عواملی که مربوط به رفتار دولت و سیاست‌های تشویقی دولت است؛ از قبیل مشوق‌های مالیاتی، عدم مصادره اموال و قدرشناسی.
۵. مجموعه شاخص‌های فرهنگی (بعد فرهنگی)؛ عواملی هستند که در ساختار فرهنگی خیر یا جامعه وجود دارند؛ از قبیل تمایل به دریافت بازخور سریع، تأثیرپذیری از دیگران، دلسوزی و برانگیخته شدن احساسات.
۶. مجموعه شاخص‌های مذهبی (بعد مذهبی)؛ عواملی مذهبی ریشه در باورها و عقاید دینی خیر دارند؛ مانند تحصیل ثواب، پیروی از خدا و ائمه، رسیدن به آرامش درونی.
۷. مجموعه شاخص‌های سازمانی (بعد سازمانی)؛ این عوامل مربوط به عملکرد سازمان متولی جمع‌آوری خیرات و وقف هستند؛ مانند شفافیت و عملکرد سازمان، شهرت و محبوبیت آن، اطمینان از مصرف صحیح اموال توسط سازمان و غیره.

۴. یافته‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها

پس از شناسایی شاخص‌های تأثیرگذار بر تمایل خیرین و واقفین به حمایت‌های مالی (به‌طور کلی) و پس از آن که این شاخص‌ها مورد اجماع قرار گرفت، پرسشنامه‌ای بر اساس تکنیک تحلیل سلسله مراتبی (AHP) توسعه داده شد تا بر اساس مقایسات زوجی، اولویت آن‌ها در میزان انگیزش خیرین و واقفین برای حمایت مالی از تحقیقات و پژوهش‌های دفاعی و امنیتی تعیین گردد.

در این پرسشنامه از پاسخ‌دهندگان خواسته شد تا اهمیت هر یک از ابعاد و شاخص‌ها را در ایجاد انگیزه و گرایش در ایشان در موضوع حمایت از تحقیق و پژوهش در امور دفاعی و امنیتی کشور در مقایسه با دیگر شاخص‌ها، بر اساس طیف زیر تعیین نمایند.

جدول شماره (۴) مقایسه انگیزاننده بودن شاخص‌ها

شاخص ۱	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	شاخص ۲
--------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	--------

با استفاده از مقایسات زوجی ماتریس مقایسات زوجی شکل می‌گیرد. به بیان دیگر، به ازای هر یک از پرسشنامه‌هایی که توسط پاسخ‌دهندگان تکمیل می‌گردد، یک ماتریس مقایسات زوجی شکل می‌گیرد. برای هر یک از جداول مقایسات زوجی می‌بایست نرخ ناسازگاری محاسبه گردد که باید کمتر از ۰,۱ باشد. جدول (۵) نرخ ناسازگاری جداول را نشان می‌دهد:

جدول شماره (۵) نرخ ناسازگاری جداول مقایسات زوجی

نام جدول مقایسات	تعداد گویه	نرخ ناسازگاری	وضعیت
ابعاد	۷	۰/۹۷۷	تأیید
اجتماعی	۳	۰/۰۸۸۲۰	تأیید
فردی	۳	۰/۰۷۹۵۰	تأیید
اقتصادی	۴	۰/۰۵۶۷۹	تأیید
سیاستی	۳	۰/۰۰۰۸	تأیید

فرهنگی	۴	۰/۰۹۲۹۵	تأیید
مذهبی	۳	۰/۰۹۲۲۰	تأیید
سازمانی	۵	۰/۰۸۲۰۴	تأیید

جدول (۶) وزن ابعاد، شاخص‌های متناظر و وزن نهایی شاخص‌ها را نشان می‌دهد.

جدول شماره (۶) وزن ابعاد و شاخص‌های زیرمجموعه

وزن شاخص	شاخص	وزن بعد	بعد
۰/۳۷۹	عدم تمایل به مال‌اندوزی	۰/۰۶۳	اقتصادی
۰/۱۱۹	بهره‌برداری خیر از مزایای خیرات/وقف		
۰/۴۴۰	درآمد مناسب و امنیت اقتصادی		
۰/۱۶۳	نداشتن وارث/بی‌میلی به واگذاری ارث		
۰/۶۸۳	سابقه و پیشینه	۰/۳۷۱	فردی
۰/۰۷۴	علاقه فردی		
۰/۲۴۳	ماندگاری نام و کسب شهرت		
۰/۱۵۹	گرایش عمومی و اتفاقات جاری جامعه	۰/۲۵۷	اجتماعی
۰/۵۲۳	میهن‌دوستی و عرق مئی		
۰/۳۰۹	مسئولیت‌پذیری و احساس دین به جامعه		
۰/۲۳۳	مشوق‌های مالیاتی	۰/۰۲۷	سیاستی
۰/۱۸۵	عدم نگرانی از مصادره اموال		
۰/۵۸۲	قدرشناسی از سوی دولت		
۰/۱۷۹	مشاهده سریع نتایج	۰/۰۴۸	فرهنگی
۰/۳۷۲	نقش حمایت در رفع نیاز		
۰/۰۶۹	دلسوزی و برانگیخته شدن احساسات		
۰/۳۸۱	تأثیرپذیری از افراد معتمد		
۰/۲۸۲	تحصیل ثواب و دستور الهی	۰,۱۰۳	مذهبی
۰/۱۵۲	باور و اعتقاد		
۰/۵۶۶	لذت از کمک (آرامش و حس رضایت)		
۰/۳۸۲	شفافیت و عملکرد سازمان متولی و اطمینان از مصرف صحیح مال	۰/۱۳۱	سازمانی
۰/۲۳۳	تبلیغات و فرهنگ‌سازی		
۰/۱۸۶	شهرت و محبوبیت سازمان متولی		
۰/۱۲۷	راحتی سازوکار حمایت		
۰/۰۷۲	تطابق نظر متولی با نظر خیر		
۷/۰۰	-	۱/۰۰	جمع

بر این اساس، وزن نهایی و اولویت شاخص‌های انگیزاننده به شرح جدول ۴ تعیین می‌گردد.

جدول شماره (۷) وزن نهایی و اولویت شاخص‌ها

اولویت	وزن نهایی	شاخص
۱	۰/۲۵۳۳	سابقه و پیشینه
۲	۰/۱۳۶۹	میهن‌دوستی و عرق ملی
۳	۰/۰۹۰۱	ماندگاری نام و کسب شهرت
۴	۰/۰۷۹۲	مسئولیت‌پذیری و احساس دین به جامعه
۵	۰/۰۵۸۲	لذت از کمک (آرامش و حس رضایت)
۶	۰/۰۴۹۹	شفافیت و عملکرد سازمان متولی و اطمینان از مصرف صحیح مال
۷	۰/۰۴۰۷	گرایش عمومی و اتفاقات جاری جامعه
۸	۰/۰۳۰۵	تبلیغات و فرهنگ‌سازی
۹	۰/۰۲۸۹	تحصیل ثواب و دستور الهی
۱۰	۰/۰۲۷۷	درآمد مناسب و امنیت اقتصادی
۱۱	۰/۰۲۷۶	علاقه فردی
۱۲	۰/۰۲۴۴	شهرت و محبوبیت سازمان متولی
۱۳	۰/۰۱۸۴	تأثیرپذیری از افراد معتمد
۱۴	۰/۰۱۸۰	نقش حمایت در رفع نیاز
۱۵	۰/۰۱۷۶	عدم تمایل به مال‌اندوزی
۱۶	۰/۰۱۶۵	راحتی سازوکار حمایت
۱۷	۰/۰۱۵۹	قدرشناسی از سوی دولت
۱۸	۰/۰۱۵۶	باور و اعتقاد
۱۹	۰/۰۱۰۳	نداشتن وارث/بی‌میلی به واگذاری ارث
۲۰	۰/۰۰۹۴	تطابق نظر متولی با نظر خیر
۲۱	۰/۰۰۸۷	مشاهده سریع نتایج حمایت
۲۲	۰/۰۰۷۵	بهره‌برداری خیر از مزایای خیرات/وقف
۲۳	۰/۰۰۶۴	مشوق‌های مالیاتی
۲۴	۰/۰۰۵۱	عدم نگرانی از مصادره اموال
۲۵	۰/۰۰۳۳	دلسوزی و برانگیخته شدن احساسات

۴-۱. تحلیل یافته‌ها

بر اساس نتایج به دست آمده، شاخص‌های سابقه و پیشینه، میهن‌دوستی و ماندگاری نام و کسب شهرت دارای بالاترین اولویت شناسایی شده‌اند. این بدان معناست که خیرین و واقفین در ابتدا به دلیل داشتن سابقه و پیشینه‌ای قوی در حوزه‌های دفاعی و امنیتی حاضرند به این حوزه کمک مالی کنند. مسئولیت‌پذیری و احساس دین به جامعه شاخص با اولویت چهارم در فهرست شاخص‌های تأثیرگذار بر انگیزش خیرین و واقفین برای حمایت مالی از تحقیقات و پژوهش‌های دفاعی و امنیتی است. این شاخص در کنار اولویت بالای شاخص میهن‌دوستی، نشان از عرق ملی والای خیرین و واقفین دارد.

نتایج حاصل از تحقیق هم‌چنین نشان می‌دهد که کسب آرامش و احساس رضایت درونی از مشارکت در دفاع از کشور یکی دیگر از شاخص‌های مهم تأثیرگذار بر انگیزش خیرین و واقفین برای حمایت مالی از حوزه‌های تحقیقاتی و پژوهشی دفاعی و امنیتی است.

شفافیت و عملکرد سازمان متولی و اطمینان از مصرف صحیح مال در اولویت ششم شاخص‌های تأثیرگذار است. این بدان معناست که خیر و واقف به چگونگی مصرف آنچه در این راه می‌بخشد اهمیت می‌دهد. گرایش عمومی و اتفاقات جاری جامعه در اولویت بعدی تأثیرگذارترین شاخص‌ها قرار گرفته است. این بدان معناست که موضوعات جاری جامعه می‌تواند در تصمیم‌گیری خیرین برای حمایت‌های مالی تأثیرگذار باشد. تبلیغات و فرهنگ‌سازی بدان معناست که زمانی که ضرورت حمایت از تحقیق و پژوهش در حوزه دفاع و امنیت فرهنگ‌سازی و تبلیغات شود، به دلیل احساس مسئولیت این قشر، آن را درک کرده و وارد عرصه می‌شوند. تبلیغات و فرهنگ‌سازی به معنای شناساندن یک نیاز است.

شاخص دیگری که قرار گرفتن در نیمه بالای فهرست اولویت‌ها قابل توجه می‌باشد تحصیل ثواب و دستور الهی است. بر این اساس می‌توان نتیجه گرفت که خیرین و واقفین معتقدند که دفاع از مرز و بوم اسلامی یک دستور الهی بوده و مشارکت در تأمین امنیت آن اجر اخروی را در پی خواهد داشت.

این‌که چه سازمانی متولی این امر (حمایت از حوزه تحقیق و پژوهش‌های دفاعی و امنیتی) باشد نیز به خودی خود دارای اهمیت است. اگر چه برخی فعالیت‌های این نهاد از قبیل شفافیت و عملکرد مناسب و ارائه نتایج اقدامات، خود می‌تواند در شهرت و محبوبیت این سازمان تأثیرگذار باشد.

تأثیرپذیری از افراد معتمد در اولویت بعدی قرار دارد. تأثیرپذیری از افراد معتمد به معنای میزان نفوذ افراد بر روی یکدیگر است. این بدان معناست که افراد مورد اعتماد این قابلیت و توانایی را دارند که بر میزان تمایل خیرین و واقفین برای حمایت مالی از این حوزه تأثیر گذار باشند.

نقش حمایت در رفع نیاز به معنای اهمیت و بزرگی حمایت مالی برای رفع نیاز و برآورده شدن اهداف طرح است. زمانی که خیر/واقف احساس کند که حمایتش در برآورده شدن اهداف طرح و رفع نیاز تأثیرگذار است، انگیزه وی برای این حمایت‌ها افزایش می‌یابد.

در یکی از مصاحبه‌ها این موضوع بیان شد که سازوکار حمایت باید به گونه‌ای باشد تا زمانی که نیت خیر در فردی شکل گرفت بتواند نسبت به خیرات خود اقدام نماید. پیچیدگی‌ها و بروکراسی‌های آزاردهنده در مسیر خیرات و وقف می‌تواند انگیزه خیرین و واقفین را برای این اقدام از بین ببرد.

قدرشناسی از سوی دولت در رتبه هفدهم این فهرست قرار گرفته است. مفهوم این شاخص میزان توجهی است که دولت به خیرین و واقفین دفاعی و امنیتی می‌کند. در واقع خیرین و واقفین انتظار دارند زمانی که باری از دوش دولت برمی‌دارند دولت قدر این عمل آن‌ها را بداند.

مفهوم شاخص مشاهده سریع نتایج حمایت، مدت زمانی است که طول می‌کشد تا خیر/واقف ببیند حمایتی که از یک حوزه به عمل آورده به نتیجه رسیده است و اهداف طرح محقق شده است. این شاخص از اولویت بالایی برای حمایت از تحقیقات دفاعی و امنیتی برخوردار نیست و نمی‌تواند انگیزه قابل توجهی برای خیرین

و واقفین برای این اقدام ایجاد کند. این نکته می‌تواند یک نکته مثبت باشد؛ چرا که دستیابی به نتایج عملی و اجرایی تحقیقات دفاعی و امنیتی زمان‌بر خواهد بود.

ابزارهای تشویقی که از سوی دولت برای خیرین و واقفین در نظر گرفته می‌شوند برای حمایت مالی از تحقیقات و پژوهش‌های دفاعی و امنیتی دارای اولویت نبوده است. این ابزارهای تشویقی می‌تواند مشوق‌ها و معافیت‌های مالیاتی و موارد تشویقی دیگر را شامل شود.

دلسوزی و برانگیخته شدن احساسات شاخصی است که در انتهای فهرست عوامل انگیزاننده قرار گرفته است. دلسوزی و برانگیخته شدن احساسات یکی از عوامل مهم و تأثیرگذار در حمایت از بسیاری از حوزه‌هاست، اما از نتایج این تحقیق به وضوح می‌توان دریافت که نمی‌توان با برانگیختن احساسات خیرین و واقفین نظر موافق آن‌ها را برای این حوزه جلب کرد. قرار گرفتن این شاخص در انتهای فهرست نیز پیش از این که یک نکته منفی باشد، یک نکته مثبت است.

۵. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

این تحقیق با هدف شناسایی و اولویت‌بندی شاخص‌های تأثیرگذار بر رفتار حمایتی خیرین و واقفین از تحقیقات و پژوهش‌های دفاعی و امنیتی انجام شد.

بر اساس نتایج به دست آمده از تحقیق و با توجه به تحلیل‌های فوق و همچنین بر اساس مطالعات و مصاحبه‌ها و نظرات اخذ شده از کارشناسان و خبرگان، می‌توان به پیشنهادها و راهکارهایی دست یافت که می‌تواند به ترغیب و تحریک خیرین و واقفین برای حمایت مالی از تحقیقات و پژوهش‌های حوزه دفاعی و امنیتی کمک کند:

- شناسایی و تمرکز بر افراد متمول و مذهبی که سابقه‌ای در دفاع و امنیت دارند.
- تقویت حس میهن‌دوستی و مسئولیت‌پذیری از طریق برنامه‌های فرهنگی.
- معرفی خیرین و واقفین نمونه دفاع و امنیت در همایش‌ها، کتب و ...
- نصب لوح‌های تقدیر از خیرین و واقفین بر بناهای وقف شده یا بنا شده بر مبنای حمایت‌های ایشان (در صورت تمایل ایشان).
- ایجاد شفافیت در عملکرد سازمان‌های متولی.
- تبلیغات و شناساندن نیازها و اولویت‌های دفاعی و امنیتی در جامعه.
- طراحی و ایجاد کار ویژه‌های دفاعی و امنیتی در سازمان اوقاف و امور خیریه.
- ایجاد کارگروه دفاع و امنیت در مجمع خیرین کشور.
- تقویت برنامه‌های مذهبی برای شناساندن اهمیت امنیت و دفاع بر مبنای آیات و روایات.
- معرفی و شناساندن سازمان‌های متولی امر و انجام اقدامات مسئولیت اجتماعی برای تقویت شهرت و محبوبیت آن.

- کمک به پیشگامی افراد معروف و محبوب در حمایت برای تحت تأثیر قرار دادن سایرین (استفاده از چهره‌های شناخته شده به عنوان سفیران خیر و وقف یا عناوین دیگر مانند سفیران میهن‌دوستی، استقلال و ...؛ به منظور ترغیب جامعه).
- معرفی طرح‌های تحقیقاتی قابل شفاف‌سازی و نمایش میزان اهمیت هر حمایت در پیشبرد اهداف طرح.
- تسهیل شرایط و سازوکار حمایت و حذف بروکراسی‌های زائد در اهدای خیرات و وقف.
- ارائه مشوق‌های مالیاتی، خدمات فنی، تخصصی و مشاوره‌ای به افراد حقوقی.
- شناسایی افراد بدون وارث برای ترغیب به باقیات صالحات.
- برنامه‌ریزی و هماهنگی با سازمان اوقاف و امور خیریه به منظور پیشبرد اهداف تأمین مالی امور دفاعی و امنیتی.
- آموزش پایه در نظام آموزش و پرورش برای فرهنگ‌سازی در زمینه خیرات و وقف.
- تأمین هزینه‌های سایر حوزه‌ها از طریق خیرات و موقوفات و انتقال بودجه‌های این حوزه‌ها به حوزه‌های دفاعی و امنیتی.
- تمرکز بر افراد دارای شهرت یا ثروت برای دستیابی به محبوبیت و وجاهت از طریق مشارکت در امور خیر.
- از بین بردن نگرانی خیرین و واقفین از قبیل مصادره، استفاده از منابع در سایر امور و ...
- شناساندن جایگاه وقف و خیرات؛ از طرق مختلف (صدا و سیما، ائمه جماعات، برگزاری همایش و ...).
- استفاده از ظرفیت پایگاه‌های بسیج برای شناسایی افراد انقلابی و ترویج فرهنگ وقف و امور خیریه.
- کمک به سرمایه‌داران برای راه‌اندازی کسب‌وکار جدید که هم به تولید و اشتغال کمک می‌کند و هم می‌توان حوزه‌های موردنیاز صنعت دفاعی را در اولویت قرار داد.
- بهره‌برداری بهینه از مسائل روز جهت تبلیغات و فرهنگ‌سازی ضرورت و اهمیت دفاع و امنیت.
- امتیاز ارتقای مرتبه اعضای هیئت علمی حامی امور دفاعی و امنیتی کشور.
- حمایت از افراد متمولی که توان و دانش راه‌اندازی صنعت را ندارند، برای راه‌اندازی کسب‌وکار مرتبط با موضوع دفاع و امنیت.

منابع و مأخذ

منابع فارسی

- اخوان، پیمان و رحیمی، اکبر (۱۳۹۱)، شناسایی و رتبه‌بندی عوامل انگیزشی مؤثر بر اشتراک دانش در یک سازمان صنعتی، مدیریت نوآوری، سال اول، شماره ۲، صص ۱۳۵-۱۰۷.

- الوانی، سیدمهدی (۱۳۸۵)، مدیریت عمومی، تهران، نشر نی، ۱۳۸۵.
- برزگر، کیهان و رضایی، مسعود (۱۳۹۵)، راهبرد دفاعی ایران از منظر آیت‌الله خامنه‌ای، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال ۱۹، شماره ۴، مسلسل ۷۴، صص ۳۳-۷.
- بشیر، حسن (۱۳۹۳)، مفاهیم بنیادین فرهنگ اسلامی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، تهران.
- بوشهری، علیرضا (۱۳۹۵)، سیاست هسته و شبکه از رؤیا تا واقعیت: تحلیلی بر سیاست‌های برون‌نگر صنایع دفاعی ایران در دهه اخیر، مدیریت نوآوری، دوره ۵، شماره پیاپی ۱۸، صص ۱۰۹-۸۲.
- پارسا، محمد (۱۳۷۶)، روانشناسی انگیزش و هیجان، انتشارات سخن، چاپ اول، تهران.
- حسن‌زاده، علیرضا؛ اسماعیلی، حمیدرضا؛ قاضی نوری، سید سپهر و انواری رستمی، علی اصغر (۱۳۹۵)، توسعه صنایع با فناوری سطح بالای ایران، تأمین مالی (سرمایه‌گذاری) و عوامل نهادی غیررسمی، مدیریت نوآوری، دوره ۵، شماره ۳- شماره پیاپی ۱۷، صص ۱۱۶-۸۵.
- حقیقی، مهدی؛ مظلومی، نادر و غفوری، پریا (۱۳۹۴)، شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر اعتماد مردم، مطالعات مدیریت (بهبود و تحول)، سال ۲۳، شماره ۷۷، صص ۴۹-۲۹.
- حورعلی، مریم؛ منتظری، عباس و الیاسی، مهدی (۱۳۹۴)، شناسایی و اولویت‌بندی اصول مورد نیاز برای بهبود فضای نوآوری بنگاه‌های دفاعی ایران با رویکرد باز، نشریه علمی‌پژوهشی مدیریت نوآوری، سال ۴، شماره ۲، صص ۸۶-۵۷.
- خاکی، غلامرضا (۱۳۸۸)، روش تحقیق در مدیریت، چاپ چهارم، انتشارات بازتاب، تهران.
- خانلری، امیر و دعایی، اسکویی (۱۳۹۴)، عوامل مؤثر بر تمایل به بازگشت مشتریان از دست رفته در شرکت‌های بیمه، مدیریت بازرگانی، دوره ۷، شماره ۲، صص ۴۲۶-۴۰۷.
- ربیعی، علی (۱۳۸۲)، امنیت ملی: مفهومی در حال تکوین، اطلاعات سیاسی-اقتصادی، سال ۱۸، شماره ۵ و ۶، پیاپی ۱۹۸-۱۹۷، صص ۱۴۳-۱۲۴.
- رضائیان، علی (۱۳۸۴)، مبانی مدیریت رفتار سازمانی، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران.
- زاهدی، شمس‌السادات و خانباشی، محمد (۱۳۹۰)، از اعتماد عمومی تا اعتماد سیاسی (پژوهشی پیرامون رابطه اعتماد عمومی و اعتماد سیاسی در ایران)، پژوهش‌های مدیریت در ایران، دوره ۱۵، شماره ۴، صص ۹۵-۷۳.
- سیمبر، رضا (۱۳۸۷)، وقف و امنیت اجتماعی: دولت و وقف به عنوان نهاد جامعه مدنی-تأثیرگذاری‌ها و تأثیرپذیری‌های متقابل در مقوله امنیت، مجموعه مقالات همایش بین‌المللی وقف و تمدن اسلامی (اصفهان)، جلد سوم، انتشارات اسوه، تهران، ۱۵۲-۱۲۳.
- شیبسی، غلامرضا؛ خوش‌سیما، رضا و غفاری‌فرد، محمد (۱۳۹۵)، بررسی اثرات سرمایه روانشناختی بر اعتماد سازمانی در جو حمایتی مابین کارکنان سازمان مدیریت برنامه‌ریزی کشور، مدیریت توسعه و تحول (ویژه‌نامه)، صص ۲۲۸-۲۲۱.

- عرب مازار، عباس و زایر، آیت (۱۳۹۰)، ارائه الگویی برای حمایت مالیاتی از کمک‌های خیریه در ایران (بازنگری ماده ۱۷۲ ق.م.م با رویکرد اعتبار مالیاتی)، پژوهشنامه مالیات/شماره یازدهم (مسلسل ۵۹)، ۹-۳۸.
- صباغیان، علی (۱۳۹۲)، امنیت انسانی و دفاع همه جانبه، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال ۱۶، شماره ۴، پیاپی ۶۲، صص ۸۹-۱۱۸.
- کاباران زاد قدیم، محمدرضا؛ ممقانی، علیرضا و تیمورنژاد، کاوه (۱۳۹۰)، بررسی میزان تأثیر سیاست‌های حمایتی دولت بر صنایع کوچک و متوسط در برنامه چهارم توسعه کشور، پژوهش‌های مدیریت در ایران، دوره ۱۵، شماره ۴، صص ۱۹۳-۲۱۵.
- مرکزالمیری، احمد (۱۳۸۳)، محدودیت‌های اعمال حقوق بشر در حقوق داخلی و کنوانسیون‌های بین‌المللی، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال ۷، شماره ۴، پیاپی ۲۶، صص ۷۷۳-۷۴۶.
- ناظمی‌اردکانی، مهدی و الوندی، محمدجواد (۱۳۹۴)، دفاع همه جانبه، راهبرد تأمین امنیت نظام اسلامی از منظر حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری، فصلنامه آفاق امنیت، سال ۷، شماره ۲۲، صص ۱۱۳-۱۳۳.
- نشریه حصون، امنیت ملی در منابع دینی (قرآن و روایات)، ۱۳۸۸، شماره ۱۹.

منابع لاتین

- Chih, J.C. and Shiu, W.H. (2010). "To give or to receive? Factors influencing members' knowledge sharing and community promotion in- professional virtual communities" *Information and Management*, 47, pp.226-236.
- Chorev, S., & Anderson, A. R. (2006). Success in Israeli high-tech start-ups; Critical factors and process. *Technovation*, 26(2), pp. 162-174.
- Chun, A.L. and Chen, M.C. (2006). "Factors Affecting Teachers' Knowledge Sharing Behaviors and Motivation: System Functions that Work" National Changhua University of Education, Taiwan.
- DeVol, R. C., & Wong, P. (1999). *America's High-Tech Economy: Growth. Development and Risks for Metropolitan Areas* (Santa Monica: Milken Institute).
- Eryigit, S. B. (2010). Financial Development and Institutions: A Literature Review. *Anadolu University Journal of Social Sciences*, 10(2).
- Harder, M. (2008). "How do rewards and management styles influence the motivation to share knowledge?" *Smg Working Paper*, 6(12), pp. 112-123.
- Jenkins, J. C., Leicht, K. T., & Jaynes, A. (2006). *Do High Technology Policies Work-High Technology Industry*

Employment Growth in US Metropolitan Areas, 1988-1998. Soc. F., pp. 85, 267.

- Kelloway, E. K. & Barling, J. (2000). "Knowledge works as organizational behavior" *International Journal of Management Reviews*, 2(3), pp. 287-304.
- Maditinos, D., Tsinani, A., & Sevic, Z. (2015). Managerial optimism and the impact of cash flow sensitivity on corporate investment: The case of Greece. *International Journal of Business and Economic Sciences Applied Research (IJBESAR)*, 8(2), pp. 35-54.
- Masini, A., & Menichetti, E. (2012). The impact of behavioural factors in the renewable energy investment decision making process: Conceptual framework and empirical findings. *Energy Policy*, 40, pp. 28-38.
- Sadeghi, A., Azar, A., & Rad, R. S. (2012). Developing a fuzzy group AHP model for prioritizing the factors affecting success of high-Tech SMEs in Iran: A Case Study. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 62, pp. 957-961.
- Sandhu, M.S. and Jin, k.k. (2011). "Knowledge sharing among public sector employees" *international journal of public sector management*, 4(3), pp.151-173.
- Spar, D. L. (1998). Attracting high technology investment: Intel's Costa Rican plant (Vol. 11), World Bank Publications.
- Stulz, R. M., & Williamson, R. (2003). Culture, openness, and finance. *Journal of Inancial Economics*, 70(3), pp. 313-349.
- Zavatta, R. (2008). Financing Technology Entrepreneurs and SMES in developing countries: challenges and Opportunities. An info Dev publication.
- Zhang, J. (2008). High-tech start-ups and industry dynamics in Silicon Valley. Public Policy Institute of California San Francisco.

پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی